

Список літератури

1. Бауэр О. О. Инвентаризация / О. О. Бауэр // Счетоводство и хозяйство. – 1912. – № 7. – С. 2–5.
2. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней / Я. В. Соколов. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
3. Немчинов П. Инвентаризация как составная часть метода бухгалтерского учета / П. Немчинов // Бухгалтерский учет. – 1952. – № 10. – С. 7–10.
4. Бардаш С. В. Инвентаризация на підприємствах: питання методології і практики (на прикладі підприємств роздрібної торгівлі Житомирської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / Бардаш С. В. – К., 2000. – 237 с.
5. Коркоцкая З. Н. Инвентаризация товарно-материальных ценностей в организациях материально-технического снабжения : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12 : защищена 08.03.1989 : утв. 11.10.1989 / Коркоцкая З. Н. – М., 1989. – 225 с.
6. Самсонова Т. Т. Инвентаризация в бухгалтерском учете и пути совершенствования методов ее проведения в розничной торговле : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12 : защищена 15.11.1968 : утв. 07.06.1969 / Самсонова Т. Т. – Л., 1968. – 242 с.
7. Цал-Цалко Ю. С. Инвентаризация как средство обеспечения сохранности имущества колхозов : дис. ... канд. экон. наук / Цал-Цалко Ю. С. – Житомир, 1985. – 165 с.
8. Литнев О. Н. Финансовая отчетность: измерение или анализ? / О. Н. Литнев // CONSULTING.RU. – № 195.
9. Валерко В. У полі зору – "тіньові" схеми реалізації зерна. Інтерв'ю з начальником департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України Віктором Литвиненком / В. Валерко // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 75. – С. 6.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Ілляшенко, 2012

УДК 338.124

Г.М. Фадєєва, канд. екон. наук, доц. (*ХТЕІ КНТЕУ, Харків*)

О.О. Семченко, магістрант (*ХТЕІ КНТЕУ, Харків*)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто теоретичні аспекти та визначено сутність фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання.

Рассмотрены теоретические аспекты и дано определение сущности финансовой безопасности предприятия в современных условиях хозяйствования.

The article deals with theoretical aspects and provides a definition of the essence of the financial security of the enterprise in real economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах нестабільності сучасної економіки і, як наслідок, зростаючих загроз для бізнесу зростає потреба у наявності адекватної системи управління фінансовою безпекою підприємства, яка є основною ланкою фінансової безпеки держави.

Розвиток підприємства відбувається циклічно, тому підприємство може зіткнутися з таким негативним явищем як фінансова криза підприємства, що передбачає розробку стратегії ефективних антикризових дій для відновлення стабільного функціонування підприємства.

У загальному розумінні безпека – це низький рівень загроз, які можуть перешкоджати стійкому функціонуванню певного суб'єкта. Фінансова безпека підприємства – це такий фінансовий стан і його подальша стратегія розвитку підприємства, за яких зменшуються ризики фінансових втрат.

У складних сучасних умовах господарювання визначення фінансової безпеки підприємства має важливе значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного вивчення фінансового стану підприємства і завдяки цьому – підтримання в ринкових конкурентних умовах його належного рівня.

Необхідність постійного дотримання фінансової безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спроможне уникнути можливі загрози і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Вищенаведене, безумовно, підтверджує актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансової безпеки підприємства багато уваги приділено такими вченими, як О.В. Ареф'єва, О.І. Барановський, І.А. Бланк, Т.Ю. Загорельська, Т.Б. Кузенко, Р.С. Папехін, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна, Д.О. Штембуляк та ін. [1–8]. Проте у сучасній науковій літературі єдиного підходу до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» не існує і ідентифікується дане поняття, як один із елементів економічної безпеки, у той же час, «фінансова безпека» комплексно та більш детально розглядається сучасними дослідниками на макрорівні в системі більш загальних категорій.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства та визначення сутності фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання. Відповідно до поставленої мети постає завдання щодо визначення поняття «фінансова безпека підприємства» в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття фінансової безпеки увійшло у наукове коло досліджень порівняно недавно. Проте можемо спостерігати існування різних підходів до визначення сутності даного поняття.

Так, професор І.А. Бланк висвітлює, що фінансова безпека підприємства являє собою кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в нинішньому й перспективному періоді [3].

Папехін Р.С. розглядає фінансову безпеку як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до мети загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеності й конкурентного середовища [7].

На думку Т.Б. Кузенко, В.В. Прохорової та Н.В. Сабліної, «фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень» [6].

Якщо скористатись підходом, що реалізований під час обґрунтування сутності національної безпеки у ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України», то можна дещо по-іншому сформулювати визначення фінансової безпеки підприємства, як захищеність життєво важливих інтересів підприємства, забезпечення його сталого розвитку, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз економічним інтересам [9].

Результати дослідження літературних джерел [1–4; 8] дають можливість дійти висновку, що «фінансову безпеку підприємства» можна розглядати як сукупність кількісних та якісних показників фінансового стану підприємства і вона визначається забезпеченням фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства, ефективністю використання наявних фінансових ресурсів, організацією внутрішньогосподарського контролю основних видів

звичайної діяльності підприємства, аналізом можливих внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки та попередження збитків фінансової безпеки підприємства, якістю менеджменту суб'єкта господарювання. Постійне дотримання фінансової безпеки зумовлюється наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням: забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних стратегічних цілей підприємства.

Слід зазначити, що тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства» іншими авторами також не залишаються поза увагою. Якщо їх узагальнити, то можна зробити наступний висновок.

Фінансова безпека підприємства – складова економічної безпеки підприємства, що:

1) дає змогу забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та фінансову незалежність підприємства у довготерміновому періоді;

2) забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;

3) дає змогу ідентифікувати небезпеки і загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;

4) дає змогу самостійно розробляти і запроваджувати фінансову стратегію;

5) повинна бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення.

Отже, фінансова безпека, як складова економічної безпеки, посідає особливе місце, оскільки фінанси є двигуном будь-якої економічної системи та забезпечують найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів.

Формування системи фінансової безпеки на підприємстві має передбачати взаємозв'язок цілей і завдань кожного рівня управління, обираючи оптимальні шляхи реалізації рішень.

Сам механізм управління фінансовою безпекою підприємства включає в себе такі елементи (складові): організаційну структуру, функції управління, методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки (рівня фінансової безпеки підприємств та ефективності управління фінансовою безпекою підприємств), підвищення рівня фінансової безпеки підприємств.

До складу основних функцій забезпечення фінансової безпеки підприємств належать: планування (включаючи програмування і прогнозування), організація і регулювання, стимулювання, контроль (у складі обліку, аналізу й аудиту).

Небезпеки і загрози, які впливають на фінансову безпеку можна поділити на зовнішні (які не залежать від діяльності підприємства) та внутрішні (які безпосередньо залежать від діяльності підприємства), а також на існуючі та можливі [3].

Функціонуючи в умовах невизначеності, підприємства стикаються із різними небезпеками, з яких найбільшу загрозу несуть саме фінансові небезпеки. Усі джерела фінансової небезпеки підприємства можна поділити на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні можуть бути зумовлені змінами механізмів економічних і, насамперед, фінансових відносин міжнародними і міждержавними угодами, діями окремих держав, змінами економічних і фінансових механізмів у державі, природними явищами тощо.

Суб'єктивні чинники фінансової небезпеки мають внутрішнє та зовнішнє походження.

До внутрішніх небезпек і загроз можна віднести навмисні або випадкові прорахунки менеджменту в галузі управління фінансами підприємства, помилки пов'язані з вибором стратегії розвитку підприємства, а також управлінням і оптимізацією активів та пасивів підприємства.

До зовнішніх загроз можна віднести наявність значних зобов'язань, викуп корпоративних прав та боргів підприємства конкурентами, недосконалість податкового законодавства, нерозвиненість ринків капіталу і їх інфраструктури, недосконалість економічної політики країни, криза грошової та фінансово-кредитної систем, а також нестабільність економіки в цілому.

Критерієм поділу загроз на існуючі або можливі виступає порогове значення того чи іншого індикатора, який характеризує певну загрозу. Загрози, які вже перевищили порогове значення, необхідно вважати існуючими або наявними, якщо ні – можливими.

Джерелами негативних впливів на фінансову безпеку підприємства можуть бути свідомі та несвідомі дії менеджменту підприємства і суб'єктів підприємництва (органи державної влади, контрагенти, конкуренти), а також збіг об'єктивних обставин (інновації, наукові відкриття, технологічні розробки, стан кон'юнктури ринку, форс-мажорні обставини).

Рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання залежить від спроможності менеджменту уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Спроможність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні заподіяти фінансової шкоди суб'єкту

господарювання є головною умовою фінансової безпеки підприємства. Управління фінансовою безпекою входить до загальної системи управління безпекою підприємства, при цьому вона становить найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері діяльності суб'єкта господарювання [4; 8].

До основних методів фінансової безпеки підприємства слід віднести збір та обробку аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розробка та запровадження необхідних заходів щодо підтримки фінансової безпеки на належному рівні.

Індикаторами фінансової безпеки підприємства є порогові значення таких показників: коефіцієнта покриття, коефіцієнта автономії, рівня фінансового левериджу (коефіцієнт заборгованості), коефіцієнта забезпеченості відсотків до сплати, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, середньозваженої вартості капіталу, показника розвитку підприємства, показників диверсифікованості, темпів зростання прибутку, обсягу продажів, активів, співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості тощо [1].

При визначенні порогових значень індикаторів фінансової безпеки можна використовувати класифікацію, яка припускає вибір двох порогових значень: критичного і нормального. Нормальне порогове значення характеризує високий рівень фінансової безпеки, за якого ступінь використання потенціалу підприємства максимальна або близька до обґрунтованих нормативів. Критичне порогове значення відображає мінімально допустимий рівень фінансової безпеки. Подолання цього рівня означає перехід підприємства у фінансово небезпечну зону, що характеризується недостатністю ресурсів для здійснення фінансової та виробничої діяльності, неефективним використанням ресурсів і т.п.

Показниками оцінки є: надлишок або нестача власних оборотних засобів, які необхідні для формування запасів і покритті витрат, пов'язаних із господарською діяльністю підприємства; надлишок або нестача власних оборотних засобів, а також середньорічних і довгострокових кредитів та позик; надлишок або нестача загальної величини оборотних засобів.

Комплексної моделі оцінки рівня фінансової безпеки підприємства на сьогодні немає. Така методика існує по відношенню до оцінки рівня економічної безпеки. На основі кількісної оцінки

можна виділити рівні фінансової безпеки підприємства і дати їх інтерпретацію з позиції глобального інтересу підприємства – збереження його ринкової позиції. Виділення рівнів фінансової безпеки підприємства і їх інтерпретація залежать від інтенсивності конкуренції в галузі, де діє підприємство. Таке твердження базується на основі висновку: чим нижчий рівень конкуренції на ринку чи галузі, тим вищий рівень фінансової безпеки підприємства і, навпаки, чим вищий рівень конкуренції, тим нижчий рівень фінансової безпеки підприємства, оскільки для його підтримки необхідні значні інвестиції.

На підставі означених показників можна виділити п'ять рівнів фінансової сталості та відповідно п'ять рівнів фінансової безпеки [1]:

1) абсолютна фінансова сталість та абсолютна фінансова безпека – підприємству достатньо власних оборотних засобів для функціонування;

2) нормальна фінансова сталість та нормальна фінансова безпека – підприємству практично достатньо власних оборотних засобів;

3) нестійкий фінансовий стан і нестійкий рівень безпеки – підприємству недостатньо власних оборотних засобів, також воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;

4) критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки – підприємство окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;

5) кризовий фінансовий стан і кризовий рівень безпеки – підприємство не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами.

Під час оцінки фінансової безпеки передусім звертають увагу на зниження ліквідності, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової сталості підприємства.

Висновки. Узагальнюючи вищеописане, можна відмітити, що ідентифікація небезпек і загроз підприємству, визначення індикаторів фінансової безпеки, розробка системи моніторингу, заходів забезпечення фінансової безпеки підприємства (як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді), контроль, аналіз, оцінка, коригування виконання цих заходів, індикаторів та заходів залежно від зміни зовнішнього середовища, цілей і стратегій розвитку підприємства є нагальними завданнями, які необхідно вирішити для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Фінансова безпека підприємства є базою у формуванні фінансової безпеки галузі, яку можна розглядати як систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів суб'єкта господарювання, яка базується на фінансовому забезпеченні,

фінансовій стійкості та зниженні рівня загроз суб'єкта господарювання.

Отже, на наш погляд, фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного і фінансового розвитку.

Список літератури

1. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98–103.

2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : КНТЕУ, 2004. – 759 с.

3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-центр : Эльга, 2004. – 784 с.

4. Загорельська Т. Ю. До проблеми формування системи управління фінансовою безпекою на підприємстві / Т. Ю. Загорельська // Вісник ДНУ. Сер. В : Економіка і право. – 2009. – Вип. 2. – С. 243–247.

5. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 16. – С. 22–28.

6. Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко, В. В. Прохорова, Н. В. Саблина // Бизнес Информ. – 2008. – № 12 (1). – С. 27–29.

7. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий : автореф. дис. ... канд. экон. наук / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 16 с.

8. Штембуляк Д. О. Основи формування фінансової складової економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної кризи української економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua/full_article/590/>.

9. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : закон України № 964 від 19.06.2003 р. – Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua/>>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.
© Г.М. Фадєєва, О.О. Семченко, 2012